

ПРОЕКТ МОДЕЛІ ЦЕНТРУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ВАДАМИ ЗОРУ «ІНКЛЮЗІЯ»

У статті розглянуто проблеми, з якими студенти з вадами зору стикаються в процесі отримання ними вищої освіти. Автором статті запропоновано проект моделі Центру для студентів з вадами зору «Інклюзія».

Ключові слова: інклюзія, проект моделі Центру «Інклюзія», студенти з вадами зору, спеціальне обладнання, програмне забезпечення.

В статье рассмотрены проблемы, с которыми студенты с нарушениями зрения сталкиваются в процессе получения ими высшего образования. Автором статьи предложен проект модели Центра для студентов с нарушениями зрения «Инклюзия».

Ключевые слова: инклюзия, проект модели Центра «Инклюзия», студенты с нарушениями зрения, специальное оборудование, программное обеспечение.

This article represents the problems, with which students with visual impairments face during the process of getting of the highest education by them. The project of the model of the Center for students with visual impairments «Inclusion» has proposed by the author of the article.

Key words: inclusion, project of the model of the Center «inclusion», students with visual impairments, special equipment, program support.

Актуальність. Сучасний етап розвитку системи вищої освіти України передбачає формування освіченої, творчої особистості, забезпечення умов для розкриття здібностей, використання досвіду, задоволення освітніх потреб. Традиційно самостійність студентів характеризується такими поняттями, як активність, ініціативність, незалежність, рішучість, цілеспрямованість, наміри стати професіоналом у своїй справі.

Освіта є найважливішим механізмом адаптації людини до соціуму, який сприяє одержанню нового соціального, професійного досвіду, визначенню суспільної ролі особистості, її самореалізації. Одним із аспектів розвитку суспільства є освіченість громадян, надання можливостей отримати якісну вищу освіту різним категоріям населення, в тому числі особам з вадами зору.

Актуальність статті полягає в необхідності створення умов навчання студентів з вадами зору, відповідних їх можливостям і потребам шляхом розробки моделі Центру для студентів з вадами зору «Інклюзія».

Особливостям освіти, професійної підготовки, реабілітації, супроводу навчання осіб з обмеженими можливостями, зокрема студентів з вадами зору, приділяють увагу такі науковці: П. Таланчук, К. Кольченко, Г. Нікуліна, І. Зарубіна, О. Гузман, Ю. Богінська та інші.

Метою статті є обґрунтування необхідності розробки моделі Центру для студентів з вадами зору «Інклюзія».

Відповідно до поставленої мети визначено наступні завдання:

- визначити терміни «інклюзивна освіта», «інклюзивне навчання» студентів з вадами зору у вищих навчальних закладах;
- розглянути проблеми, з якими студенти з вадами зору стикаються в процесі їхнього навчання;
- запропонувати проект моделі Центру для студентів з вадами зору «Інклюзія».

Згідно з Конвенцією ООН 2006 року про права інвалідів, ратифікованою Україною в 2008 році, яка проголошує права інвалідів на освіту, в Україні мають бути створені всі необхідні умови для отримання людьми з обмеженими можливостями якісної вищої освіти [4].

Документом, у якому описано послідовну політику соціалізації і реабілітації інвалідів є Закон «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [3].

У 2008 році було видано наказ Міністерства освіти і науки України № 587 от 27.06.2008 року «Про проведення експерименту щодо організації інтегрованого навчання осіб з особливими освітніми потребами у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації незалежно від форм власності та підпорядкування» [5].

Наказ Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук № 764 від 17.11.2003 року та № 55 від 17.11.2003 року «Про затвердження програми професійної підготовки інвалідів по слуху і зору у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації». Цей наказ діяв лише до 2010 року.

Але, прийняті в Україні нормативно-правові документи, які спрямовані на забезпечення прав осіб з обмеженими можливостями здоров'я, не в повній мірі вирішують проблеми навчання осіб з вадами зору у вищих навчальних закладах.

В Україні затверджено Концепцію розвитку інклюзивної освіти, яка дає можливість впроваджувати інклюзивну освіту в загальноосвітніх навчальних закладах, але дана Концепція не уявляє потреби і можливості студентів з вадами зору. Відсутність закону про інклюзивну освіту у вищих навчальних закладах не дає можливості в повній мірі реалізувати права осіб з обмеженими можливостями, зокрема з вадами зору, на отримання якісної вищої освіти.

Інклюзія, в перекладі з англійської мови (inclusion), означає включення. Цей термін означає більш ефективне включення студентів з вадами зору в навчальне середовище і в громадське життя студентського колективу, рівний доступ до отримання ними якісної вищої освіти, професійне і особистісне становлення і самореалізацію з урахуванням їх можливостей і потреб.

Як вважає Ю. І. Волчелюк, «inclusion» є терміном, що відображає нові погляди не лише на освіту, але й на місце людини в суспільстві [2].

Стаття 24 Конвенції ООН 2006 року про права інвалідів проголошує: «Країни – учасниці визнають права інвалідів на освіту. Усвідомлюючи це право без дискримінації на основі рівних можливостей, країни-учасниці зобов'язуються застосовувати інклюзивну освіту на всіх рівнях...» [4].

Інклюзивна освіта – це процес надання освітніх послуг молоді з особливими потребами, що забезпечує їх право на отримання вищої освіти зі створенням у вищому навчальному закладі умов, адаптованих до їх потреб і можливостей.

На думку І. А. Соколової інклюзивна освіта надає кожному допомогу, незважаючи на наявні фізичні, інтелектуальні, соціальні, емоційні, мовні та інші особливості, можливість бути залученим до загального процесу навчання і виховання, спільної колективної діяльності, що дозволяє молодій людині стати рівноправним членом суспільства [7].

Складовою інклюзивної освіти є інклюзивне навчання.

Інклюзивне навчання – це сумісне навчання студентів з вадами зору і здорових студентів за умови адаптації навчального закладу до можливостей і потреб студентів з вадами зору.

З метою забезпечення рівного доступу до якісної вищої освіти навчальні заклади мають адаптувати до можливостей студентів з вадами зору навчальні програми та плани, методики та форми навчання.

У статті застосовується термін студенти з вадами зору. В процесі дослідження проблеми навчання студентів цей термін нами використовувався як загальний для молодих людей, які мають порушення зору, потреби і можливості яких необхідно урахувати в процесі навчання.

Для створення умов успішного навчання необхідно визначити і подолати проблеми, з якими

студенти з вадами зору стикаються в процесі отримання ними вищої освіти. З метою вивчення проблем навчання студентів з вадами зору Чорноморського державного університету імені Петра Могили було проведено опитування студентів з вадами зору і викладачів.

У результаті анкетування було визначено наступні проблеми навчання студентів з вадами зору:

- відсутність навчального матеріалу, адаптованого до їх можливостей і потреб;
- відсутність спеціального обладнання і програмного забезпечення, що ускладнює доступ до отримання інформації та її опрацювання;
- недостатній рівень спеціальної підготовки викладачів до роботи із означеною категорією студентів.

Також під час анкетування було виявлено такі проблеми адаптації студентів з вадами зору, пов'язані з особливостями даного контингенту студентів:

- знижена самооцінка і невпевненість у власних силах;
- нетолерантне ставлення окремих оточуючих людей до цієї категорії студентів;
- труднощі, які виникають під час пересування по приміщенню університету і по прилеглим територіям.

Для ефективного вирішення цих проблем і покращення умов навчання студентів з вадами зору, для інтеграції цих студентів до різних сфер життя, в Чорноморському державному університеті імені Петра Могили, за погодженням з керівництвом університету, має бути створено структуру, оснащену сучасним спеціальним обладнанням і комп'ютерними програмами (комп'ютери, інтерактивні дошки, скануюча і читаюча машина, відеозбільшувач, озвучені програми JAWS, NVDA, програма збільшення тексту та інші).

Такою структурою може стати Центр для студентів з вадами зору «Інклюзія», скорочено Центр «Інклюзія».

Під час розробки моделі Центру «Інклюзія» нами було вивчено досвід роботи центрів інтеграції студентів з вадами зору в навчальне середовище вищих навчальних закладів у Росії і в Україні.

Так, для надання підтримки особам визначеної категорії в процесі отримання ними вищої професійної освіти в Нижегородському державному університеті імені М. І. Лобачевського в 1999 році було створено тифлоінформаційний Центр.

Протягом восьми років у цьому центрі відпрацьовувалась наступна модель організації підтримки студентів з вадами зору, заснована на використанні сучасних комп'ютерних технологій. Центр надає їм різноманітну підтримку: веде методичну, навчальну і консультативну роботу з метою самостійного застосування комп'ютерних технологій, надає практичну допомогу в отриманні інформації в доступній для них формі, надає можливість використовувати технічну базу тощо [8].

Прикладом навчання студентів з обмеженими можливостями є Центр самостійної роботи студентів з особливими потребами, створений у Відкритому

міжнародному університеті розвитку людини «Україна». Центр обладнано комп'ютерами, принтером, сканером, ксероксом, телевізором, музичним центром, диктофонами.

Студентам надається технічна, інформаційна та консультаційна підтримка, зокрема:

- навчання роботі на комп'ютері та офісній техніці;
- надання доступу до офісного та адаптивного технічного обладнання для сканування навчальної літератури та її переводу в електронний вигляд, прослуховування аудіозаписів лекцій, виконання самостійних практичних завдань тощо;
- надання доступу до медіатеки (альтернативної бібліотеки, аудіо- та електронних навчальних матеріалів) [9].

Як вважає Г. В. Беспяньська, активізація навчання студентів з особливими потребами шляхом оптимального вибору форм та методів навчання є однією

з вагомих проблем педагогічної науки сьогодення [1].

Ознайомившись з досвідом роботи центрів вищезазначених університетів зі створення умов для навчання студентів з вадами зору, а також для вирішення проблем навчання студентів з вадами зору в Чорноморському державному університеті імені Петра Могили нами було розроблено проект моделі Центру «Інклюзія», якій ми пропонуємо для розгляду в даній статті.

Організація Центру «Інклюзія» на базі університету дозволить отримувати доступ до різноманітних (технічних і інформаційних) ресурсів Центру, забезпечити взаємодію з викладачами та адміністрацією університету.

Нами запропоновано проект моделі Центру для студентів з вадами зору «Інклюзія». Даний проект моделі відображено у вигляді схем (рис. 1, рис. 2).

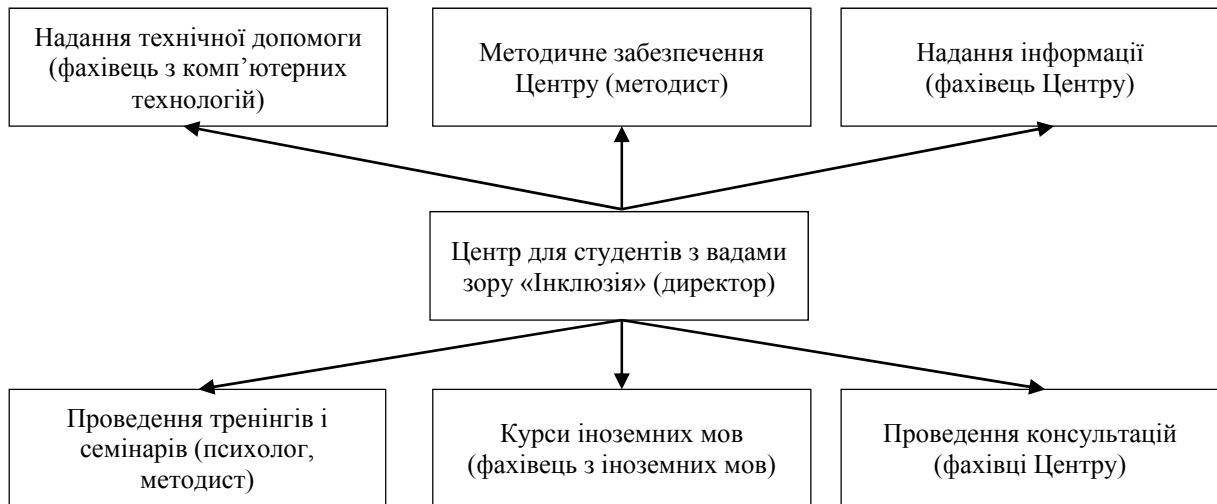

Рис. 1. Схема моделі Центру для студентів з вадами зору «Інклюзія» (діяльність Центру «Інклюзія»)

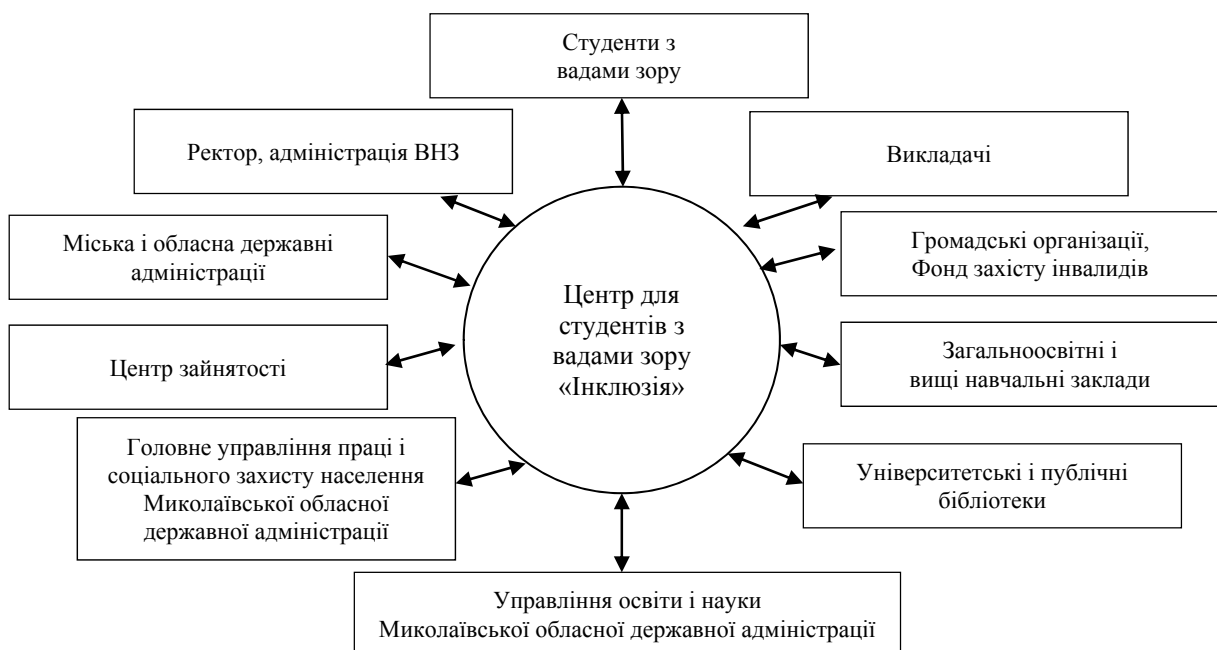

Рис. 2. Схема проекту моделі Центру для студентів з вадами зору «Інклюзія» (Зовнішні взаємозв'язки Центру «Інклюзія»).

Згідно із схемою (рис. 1), Центр «Інклюзія» може здійснювати наступні види діяльності:

- надання технічної допомоги в самостійній роботі студентів з вадами зору з спеціальним обладнанням, програмним забезпеченням, цю допомогу буде здійснювати фахівець з комп'ютерних технологій.

- методичне забезпечення Центру буде здійснюватись методистом у вигляді надання викладачам дидактичних матеріалів з питань навчання студентів з вадами зору, студентам з вадами зору – навчальної літератури в аудіо форматі;

- надання інформації фахівцем Центру полягає у висвітленні можливостей навчання студентів з вадами зору в університеті і послуг, які можуть надаватись їм у Центрі «Інклюзія»;

- проведення тренінгів і семінарів психологом, методистом і фахівцем з комп'ютерних технологій з питань розвитку особистісних якостей, інклюзивного навчання, захисту прав студентів з вадами зору, навчання роботі зі спеціальним обладнанням допоможе отримати знання з вищезазначених питань;

- курси іноземних мов, які буде проводити фахівець Центру «Інклюзія», нададуть можливість студентам з вадами зору інтегруватись в європейській освітній простір;

- проведення консультацій для викладачів з питань, пов'язаних з особливостями навчання студентів з вадами зору, буде здійснюватись методистом Центру «Інклюзія».

Координація діяльністю Центру «Інклюзія» буде здійснюватись директором Центру.

Проект моделі Центру також передбачає зовнішні взаємозв'язки Центру «Інклюзія», які відображено у вигляді схеми (рис. 2).

Зовнішні взаємозв'язки полягають у взаємодії Центру «Інклюзія» з ректором, адміністрацією, викладачами і студентами з вадами зору університету.

Проект моделі Центру «Інклюзія» передбачає його створення за узгодженням з ректором і адміністрацією університету. В подальшому, Центр «Інклюзія» буде підпорядковуватись ректору й адміністрації Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Взаємодія Центру «Інклюзія» з викладачами університету буде полягати в наступному: викладачі здійснюють допомогу в забезпеченні Центру дидактичними матеріалами, а фахівці Центру прова-

дять для викладачів консультації з питань, пов'язаних зі специфікою навчання студентів з вадами зору.

Студенти з вадами зору отримують в Центрі «Інклюзія» послуги, які пов'язані з діяльністю цього Центру. Центр «Інклюзія», в свою чергу, надає їм необхідну інформацію про свої можливості і ресурси.

Взаємодія з представниками місцевої і обласної влади, з громадськими організаціями, з Фондом захисту інвалідів, які займаються питаннями роботи з молоддю з вадами зору полягає в реалізації спільних програм, проведення заходів (семінари, конференції, круглі столи і таке інше), які будуть сприяти вирішенню питань, пов'язаних з соціалізацією студентів з вадами зору і залученню їх в суспільне життя.

Співпраця з Центром зайнятості дає можливість студентам з вадами зору визначитись зі своїм подальшим працевлаштуванням.

Взаємодія Центру «Інклюзія» з управлінням освіти і науки Миколаївської обласної державної адміністрації допоможе розробити методичні рекомендації з навчання студентів з вадами зору і забезпечити Центр дидактичними матеріалами.

Головне управління праці і соціального захисту населення Миколаївської обласної державної адміністрації здійснює захист прав студентів з вадами зору і сприяє їх адаптації в соціумі.

Учні загальноосвітніх навчальних закладів і студенти вищих навчальних закладів будуть користуватись послугами, які буде надавати Центр «Інклюзія».

Для того, щоб покращити студентам з вадами зору умови роботи з навчально-науковими фондами бібліотеки передбачається створення місця, оснащеного комп'ютером з озвученою програмою, а також буде здійснюватись взаємодія з університетськими і публічними бібліотеками для отримання необхідної наукової і навчальної літератури в електронному вигляді.

Запропонований проект моделі Центру «Інклюзія», спрямовано на допомогу в отриманні студентами з вадами зору вищої освіти з урахуванням їх можливостей і потреб, надання їм практичної і технічної допомоги в навчанні, що в свою чергу, забезпечить цій групі молоді їх особистісний і професійний розвиток, їх самореалізацію, конкурентоспроможність на ринку висококваліфікованої праці і успішну інтеграції до суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспяньська Г. В. Активізація навчання студентів з особливими потребами шляхом застосування різних форм та активних методів навчання: із досвіду роботи. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наукових праць. – К. : Університет «Україна», 2004. – 448 с.
2. Волчелюк Ю. В. Інклюзивна освіта як чинник соціальної адаптації студентів з особливими потребами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Znpkhist/2010_2/10vuisop.pdf.
3. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 2. – С. 252–258.
4. Конвенція Асамблеї ООН про права інвалідів, 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://grom-bezpeka.org.ua/laws/international-human-rights>.
5. Наказ Міністерства освіти і науки України № 587 от 27.06.2008 року «Про проведення експерименту щодо організації інтегрованого навчання осіб з особливими освітніми потребами у вищих навчальних закладах III-VI рівнів акредитації незалежно від форм власності та підпорядкування».

6. Наказ Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук № 764 від 17.11.2003 року та № 55 від 17.11.2003 року «Про затвердження програми професійної підготовки інвалідів по слуху і зору у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації».
7. Соколова И. А. Социальный аспект инклюзивного образования // Инклюзивное образование: опыт и перспективы. Материалы Международной научно-практической конференции (14-17 ноября 2008 года). – Саратов: ИЦ «Наука», 2009. – С. 147.
8. Тифлоинформационный центр [Электронный ресурс] // Управление информатизации ННГУ. – Режим доступа : <http://www.unn.runnet.ru/tiflo/>.
9. Офіційний сайт Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vmurol.com.ua/index.php>.

Рецензенти: Васильєв Я. В., д.психол.н., професор;
Стариков І. М., д.пед.н., професор.

© Горкуша Є. В., 2011

Стаття надійшла до редколегії 15.04.2011 р.